

Eén veelkleurige gemeente

A. Inleiding

1. Groei naar eenheid in verscheidenheid

In onze hervormde gemeente is altijd nadruk gelegd op het één gemeente-zijn. Bij de groei naar meer wijkgemeenten is daar zoveel mogelijk aan vastgehouden. Deze groei ging voor een deel samen met de groei van de burgerlijke gemeente. Dat hierbij geen sprake was van een gelijke tred bleek onder andere het kleine aantal kerkelijk betrokkenen onder degenen die zich van buitenaf in Huizen vestigden. Uit een onderzoek dat in de jaren 80 van de vorige eeuw werd gedaan, bleek dat slechts 4% van de nieuw-ingekomenen zei een kerkelijke binding te hebben.

De betrokkenheid en inbreng van nieuw-ingekomenen betekende dat op een aantal punten verschillen in visie en geloofsbeleving ontstonden. Op zich was hiervoor, met name in wijkgemeente Meentkerk, ruimte. Vanuit het 'oude dorp' werd er bezorgd gekeken in de richting van de Meentkerk. Deze bezorgdheid nam toe en leidde tot een zekere spanning toen de kerkenraad van wijkgemeente Meentkerk in de jaren 90 besloot enkele liturgische veranderingen door te voeren.

In de toenmalige centrale kerkenraad vond een bezinning plaats met als vrucht de notitie 'Eenheid in verscheidenheid' (1997), waarin vanuit de verbondenheid met het gereformeerd belijden uitgesproken werd dat het niet tegen dit belijden ingaat als wijkgemeenten liturgisch andere keuzes maken. De verscheidenheid werd erkend, terwijl de eenheid, in het staan op het fundament van de Schrift met vasthouden aan het belijden van de kerk, bewaard bleef.

2. Doorwerking secularisatie

Hoewel de secularisatie al enkele decennia ook binnen het kerkelijk leven doorwerkte, zette deze sterker door in het eerste decennium van deze eeuw. Dit werd zichtbaar in de verminderde betrokkenheid van meelevende kerkleden, maar vooral in het aantal jongeren en ouderen dat van het geloof en de kerk weg groeide. Daarnaast zagen we dat veel gemeenteleden voor een andere kerk kozen (de Goede Herder-gemeente, de Kruiskerk en evangelische gemeenten) vanuit gebrek aan betrokkenheid bij of onvrede met de eigen gemeente of vanwege voorkeuren die voortkomen vanuit een individualistische en subjectivistische levensinstelling, die zozeer kenmerkend is voor onze tijd.

3. Situatie van nu

Intussen zitten wij in een situatie die veel zorg geeft. Bij veel ouderen en jongeren is sprake van onvrede over onze gemeente. Met name veel jongeren keren onze gemeente de rug toe, hetzij dat zij de band met geloof en kerk loslaten, hetzij dat zij zich bij een andere gemeente voegen.

In opdracht van de algemene kerkenraad bezon de CHG zich op de beleving van de zondag en de eredienst in de gemeente. De belangrijkste aanbevelingen die vanuit deze bezinning werden geformuleerd, werden niet overgenomen door de wijkkerkenraden.

De vraag hoe het principe 'eenheid in verscheidenheid' geïnterpreteerd moet worden, wordt de laatste tijd steeds dringender gesteld. Is dit principe nog te handhaven? Of moeten we meer toe naar een pluriforme gemeente waarin de grenzen van de wijkgemeenten ondergeschikt zijn aan de individuele keuzes die gemeenteleden maken? Geven we het één gemeente-zijn dan prijs? En hoe krijgt de relatie tussen het geheel van de gemeente en de wijkgemeenten dan gestalte?

De algemene kerkenraad wilde zich hier verder op bezinnen. Deze notitie is ten dienste van deze bezinning geschreven.

B. Enkele principiële lijnen

1. Van probleem naar uitdaging

Dit is een kopje in het boek 'Anders verder' van dr. René de Reuver. In de wijkgemeente in Den Haag waar hij predikant is, trekt hij de lijn van een van zijn voorgangers, dr. Bas Plaisier, verder die zelfs spreekt van een *vreugdevolle* uitdaging. De gedachte hierachter is: wij leggen ons niet neer bij de krimp van de kerk, maar wij zoeken in deze tijd een begaanbare weg. En dat kan een weg zijn die haaks staat op de geschiedenis van de wijkgemeente of zelfs van de geschiedenis van de kerk, maar die een uitweg kan zijn uit de huidige malaise die het gevolg is van de secularisatie. Vandaar de titel 'Anders verder'. De Reuver komt in zijn wijkgemeente tot de keuze van een 'mixed economy of church'. Hierbij wordt de 'parochiale kerk' vervangen door een 'geloofsgemeenschap met een helder profiel die door middel van onderscheiden kerkvormen voor diverse groepen mensen inhoud geeft aan haar roeping om kerk te zijn in de wijk'. Concreet wordt er gekozen voor drie modellen van kerk-zijn: 1) de traditionele geloofsgemeenschap met haar concentratie op zondagmorgen, 2) een 'kinderwinkel' voor kinderen en tieners uit de wijk, en 3) een missionaire vorm van kerk-zijn die zich richt op twintig- tot veertigjarigen in de wijk.

Nu gaat het er niet om deze modellen in onze situatie over te nemen. De context van ons gemeente-zijn is anders. Het is belangrijk dat wij hierin zelf een begaanbare weg zoeken. De Reuver schrijft: 'Bepalend is niet *hoe* de kerk anders verder gaat. Dit is afhankelijk van de context en verschilt per situatie. Beslissend is *dat* een kerk in een veranderende dynamische samenleving haar roeping verstaat en anders verder gaat, om te voorkomen dat ze een vreemde zwerfkei wordt. Hierbij is de inspiratie en wijsheid van de heilige Geest onmisbaar.'

2. Anders verder?

Het is niet de vraag of wij 'verder' willen in onze gemeente. Maar gelet op de krimp waar ook wij mee te maken hebben, is het wel de vraag of wij bereid zijn 'anders' verder te gaan. Als wij alles laten zoals het is, dan aanvaarden wij geen enkele uitdaging. We laten het probleem: het probleem.

Essentieel is dat wij inzien dat er een probleem is, dat wij onderkennen wat er aan de hand is. Ook dat wij erkennen dat er – gelet op de snelle ontwikkelingen en ingrijpende veranderingen in onze samenleving – zelfs sprake is van urgentie. Als wij dat niet inzien en dat besef niet hebben, dan wordt het probleem waarmee wij te maken hebben alleen maar groter. Niets doen kunnen wij voor God niet verantwoorden.

Daarom willen wij zoeken naar een vorm van gemeente-zijn die het beste past bij onze context en bij onze traditie, en waarmee wij op een verantwoorde wijze gestalte geven aan de veelkleurigheid die kenmerkend is voor onze gemeente.

3. Theologisch uitgangspunt

In onze overwegingen willen wij theologisch ons uitgangspunt nemen in Openbaring 7:9, waar wij lezen van 'een grote menigte, die niemand tellen kon, uit alle naties, stammen, volken en talen', staande voor de troon van het Lam. We ontmoeten hier de eschatologische gemeente als het volk van God dat volmaakt één is en tegelijk een kleurrijke verscheidenheid kent. Dit is het wezen van het universele en wereldwijde lichaam van Christus. Door deze visie laten wij ons inspireren als het gaat om de vraag hoe wij het beste plaatselijk gestalte kunnen geven aan het gemeente-zijn.

Dit is een ander uitgangspunt dan aan de nota 'Eenheid in verscheidenheid' ten grondslag ligt. Bij het opstellen van deze nota ging het om de vraag 'in welke mate er in onze gemeente ruimte is voor wettige verscheidenheid binnen de grenzen van Schrift en Belijdenis'. De aanleiding tot het stellen van deze vraag was 'het besluit van de kerkenraad van wijkgemeente 6 inzake het medegebruik van de nieuwe vertaling en de nieuwe berijming in de diensten in de Meentkerk'.

Onze benadering nu is anders. We zetten niet in bij een verschil in beleidsvisie waarbij de vraag is of de eenheid in de gemeente er niet door verbroken wordt, ook niet bij het probleem van de secularisatie en de krimp dat ons wel tot deze bezinning bracht, maar we zetten in bij de vraag hoe wij als plaatselijke gemeente in onze tijd zowel de eenheid als de kleurrijke verscheidenheid, behorend tot het wezen van het lichaam van Christus, kunnen weerspiegelen. De titel van deze notitie is daarom 'Eén veelkleurige gemeente'. Hiermee is gezegd dat het om eenheid én veelkleurigheid gaat.

4. Eenheid

De eenheid van de gemeente is geworteld in de eenheid van God (A. van de Beek). De eenheid in Hem gaat alle verschillen te boven. Dat betekent niet dat er geen verschillen meer zijn. Maar deze leiden er niet toe dat gemeenteleden elkaar uitsluiten, maar dat zij elkaar insluiten in het ene lichaam van Christus.

Als leden van de gemeente van Christus dienen wij Hem en elkaar, in ons verschillend zijn. Wij blijven elkaar accepteren en houden elkaar vast, ook bij verschillen in het leggen van accenten en in de beleving van het geloof.

In de Bijbel komen wij ook verschillen tegen. Zo legde Paulus andere accenten dan Jakobus, maar zij gaven elkaar de broederhand. Ten diepste is de vraag of wij met elkaar het avondmaal kunnen vieren. En of wij elkaar zien en aanvaarden in het licht van het offer van Christus.

5. Veelkleurigheid

Zonder deze eenheid kan er geen sprake zijn van veelkleurigheid. Zoals de regenboog één boog is en vele kleuren kent, zo is de gemeente als lichaam van Christus één veelkleurig geheel. Zij is één in de eenheid van geloof en belijden, terwijl er nergens zoveel verschillen zijn als in de christelijke gemeente: in leeftijd, in achtergrond, in maatschappelijke status, in cultuur etc.

Uitgaande van deze eenheid hoeven gemeenteleden het niet in alles met elkaar eens te zijn. Er zijn verschillen in geloofsbeleving, in levensstijl, in visie op maatschappelijke en politieke onderwerpen, ook in visie op eredienst, liturgie en vormen van gemeente-zijn. Voor conformisme is in de gemeente van Christus geen plaats.

Calvijn spreekt over de 'adiafora'. Hierbij doelt hij op onderwerpen die principieel of ethisch gezien neutraal zijn, waar je als christenen verschillend over kunt denken en die dan ook geen aanleiding hoeven te zijn tot geschillen, of erger: tot scheiding en scheuring. Gemeente-zijn, gekenmerkt door eenheid en veelkleurigheid, houdt daarom in dat er op grond van de eenheid respect en ruimte is voor verscheidenheid.

6. Cultuur en smaak

Onderwerpen waarover wij binnen de christelijke gemeente vaak van mening verschillen behoren meestal tot de adiafora. Dan gaat het om verschillen die te maken hebben met cultuur en smaak wat betreft de vormgeving van de eredienst.

Het culturele aspect van de eredienst is in zendingsverband ook een punt van bezinning. Vroeger niet. In het verleden werd de eigen vormgeving meegenomen en zonder discussie ingevoerd in zendingssituaties waarin erediensten werden belegd. Zo werd bijvoorbeeld het traporgel naar Kenya meegenomen. Dit instrument bleek echter niet te passen bij de aard van de bevolking van het betreffende gebied. De gemeentezang was erbarmelijk. Na bezinning werd het orgel afgeschaft en besloten de eigen instrumenten van de gemeenteleden te gebruiken. Dit leidde tot goede kerkmuziek en betere gemeentezang. De betrokkenheid van de kerkgangers bij de eredienst werd er bijzonder door versterkt. Niet alleen cultuur maar ook smaak speelt een rol in de beleving van de eredienst. De een houdt van het orgel, de ander van de piano of van andere muziekinstrumenten.

Het is dan ook niet juist om aan een bepaalde invulling van de eredienst absolute waarde toe te kennen. Dat is niet principieel. Het is zelfs niet bijbels. Dan zou aan culturele elementen hetzelfde gezag worden toegekend als aan de Bijbel. Het is juist zo mooi dat de boodschap van de Bijbel transcultureel van aard is. Door de werking van Gods Geest creëert zij eigen vormen in de cultuur waarin zij verkondigd wordt. Er vindt 'inculturatie' plaats, zoals dat wordt genoemd. Zo zijn er in de geschiedenis van de kerk vele vormgevingen ontstaan waarin de veelkleurigheid van de wereldkerk zichtbaar wordt.

7. Cultuur in beweging

Nu is cultuur aan verandering onderhevig. Cultuur is altijd in beweging. We zien dat in de ontwikkeling van taal, wetenschap, techniek, kunst en in de wijze waarop wij onze huizen en onze levens inrichten. Deze ontwikkeling weerspiegelt zich onder andere in het onderwijs. Kenmerkend voor onze westerse cultuur na de tweede wereldoorlog is dat deze ontwikkeling steeds sneller verloopt en dat er steeds grotere diversiteit is. Was er vroeger in zekere zin enige homogeniteit, deze is steeds minder geworden.

Evenzeer kenmerkend voor onze westerse cultuur na de tweede wereldoorlog is dat er een jeugdcultuur is ontstaan die ook steeds sneller verloopt en die ook steeds meer diversiteit kent. We spreken van 'subculturen'. Het aantal subculturen is in de jongerenwereld het grootst.

Hiernaast of zelfs hiertegenover is het in onze erediensten rustiger. De ontwikkelingen ten aanzien van de invulling ervan verlopen minder snel en de diversiteit blijft beperkt. Daar zit iets goeds in. Een functie van de kerk is: rust bieden. Dan gaat het natuurlijk in de eerste plaats om de rust die in Christus te vinden is. Maar het gaat ook om de omgeving, om een samenzijn dat door deze rust gestempeld wordt. Te midden van de drukte en de haast van het dagelijkse leven dient met name de eredienst een oase van rust te zijn, een ruimte om op adem te komen, onderwezen te worden en nieuwe energie te ontvangen. Daarmee

verdraagt zich niet dat er steeds van alles in de kerk verandert. Waarmee overigens niet gezegd is dat alles dan maar hetzelfde moet blijven.

We realiseren ons dat jongeren het begrip 'rust' anders ervaren. Zij zijn meer gewend aan de onrust die onze samenleving kenmerkt dan ouderen. Stilte in een eredienst ervaren zij over het algemeen niet als rust. Terwijl ouderen het gebruik van verschillende muziekinstrumenten veelal als rustversturend ervaren, zeggen jongeren dat hun dat juist rust geeft.

Toch willen wij vasthouden aan het bijzondere karakter van de eredienst dat bepaald wordt door Gods aanwezigheid en spreken. Het gaat erom dat dit in de liturgie ook tot uitdrukking komt. In de Bijbel wordt gesproken over 'stil zijn tot God'. 'Tot God', dat is: in de stilte keert het hart zich tot God. Zijn aanwezigheid en de ontmoeting met Hem is een mysterie. Dit vraagt ontzag voor Hem en voor Zijn onbegrijpelijke, genadevolle toewending tot ons. De rust in het samenzijn als christelijke gemeente heeft hiermee te maken. Deze rust staat haaks op onze dagelijkse werkelijkheid. We willen er alles ervoor doen om deze rust te bewaren.

8. Vervreemding

Waar wij in toenemende mate mee te maken hebben is: vervreemding. Hierbij denken we – niet alleen, maar met name – aan de jongeren. De drukte en de onrust van het leven zitten vooral in hun hoofden en harten. Hun beleving van de cultuur van onze eredienst is zó anders dan hun beleving van de cultuur in onze maatschappij. We zien hoe in de laatste twee decennia veel jongeren van de kerkelijke cultuur zijn vervreemd. Ze zijn zich minder thuis gaan voelen in onze erediensten. Dat is jammer. Maar dat wordt tragisch als wij dit niet onderkennen en als wij ons hierop niet bezinnen en niet bereid zijn om hier beleidsmatig rekening mee te houden. Wij kunnen het niet verantwoorden als wij adiafora doorslaggevend laten zijn voor ons beleid ten aanzien van eredienst en kerk-zijn. Hier komt nog bij dat het in veel gezinnen ontbreekt aan gerichte en consequente geloofsopvoeding. Het lezen van de Bijbel, meditatie en gebed nemen veelal geen centrale plaats in. Vaak worden ook geen duidelijke keuzes gemaakt ten aanzien van het gebruik van de media. Het gevolg is dat deze gezinnen vervreemden of vervreemd zijn van de kerkelijke cultuur. Hierin ligt een belemmering voor opgroeiende kinderen om zich in de gemeente en met name in de eredienst thuis te voelen. De geloofsopvoeding vraagt dan ook bijzondere aandacht.

9. Nieuwe inculturatie

Gelet op wat wij boven schreven over inculturatie, zouden we kunnen zeggen dat er ten aanzien van de manier waarop wij onze erediensten invullen een nieuwe inculturatie nodig is. Althans gedeeltelijk, niet op alle liturgische punten. Maar er zijn punten waarvoor een nieuwe visie en een nieuwe invulling verrijkend kunnen zijn voor de beleving van de eredienst.

Wel zijn er belangrijke voorwaarden, namelijk:

- dat de eredienst een oase van rust blijft;
- dat er sprake is van duurzaamheid;
- dat er een gezamenlijke overtuiging is dat er geen sprake is van verlies van de inhoud van onze (gereformeerde) traditie;
- dat het – in het licht van het evangelie en van de eeuwigheid – gaat om onderwerpen die niet tot de kern van het heil behoren;

- dat er een hechtende werking van uitgaat naar jongeren en ouderen.

Als wij in deze lijn beleid voeren, dan houdt dat niet in – waar velen voor vrezen – dat wij concessies doen aan de tijdgeest. Wij weten ons afhankelijk van de Heilige Geest. En wij geloven dat Hij vandaag ook werkt in wat wij in de cultuur voorhanden hebben. Dat kunnen andere cultuurvormen zijn dan vroeger. Maar alles laten zoals het is terwijl de context veranderd is, impliceert dat wij iets anders doen dan vroeger, omdat vormen en gebruiken een andere impact hebben in een andere situatie.

Het mag niet zo zijn dat wij in dezen zelf een oorzaak zijn van de vervreemding van jongeren van onze gemeente.

10. Gereformeerde wortels

De vraag zou kunnen worden gesteld of het niet ten koste gaat van het gereformeerde karakter van onze gemeente als wij gebruik maken van eigentijdse vormen. Dit hangt echter af van welke definitie van ‘gereformeerd’ gehanteerd wordt.

Als we teruggaan naar de oorsprong die in de Reformatie te vinden is, dan zien we dat gereformeerd-zijn niet met vormen te maken heeft maar met een theologisch verstaan van de boodschap van het Woord van God. Dan gaat het om de centrale plaats van de Schrift en – in een latere periode – de betekenis van het gereformeerd belijden, verder ingevuld: om noties als zonde en genade, verbond en verkiezing, rechtvaardiging en heiliging, het werk van de Heilige Geest, de betekenis van de kerk. Deze noties vormen de inhoudelijke kern van het gereformeerde denken. Deze zijn voor ons primair. Hierin willen wij geworteld blijven. De vormen die hieromheen – ook liturgisch – ontstaan, zijn secundair. Deze kunnen bij verschillen van inzicht nooit een breekpunt vormen. Dat zou aan onze jongeren en aan buitenstaanders niet uit te leggen en voor God niet te verantwoorden zijn.

Dus als wij andere liturgische keuzes maken, dan betekent dat niet dat wij niet meer gereformeerd zijn. Dit is wat in de nota ‘Eenheid en verscheidenheid’ ook is uitgesproken. In het te volgen beleid willen wij hieraan vasthouden.

C. Praktische vertolking

1. Ruimte voor veelkleurigheid

Het zou goed zijn om in het licht van het bovenstaande na te denken over het grondbeginsel van één veelkleurige gemeente, om vanuit de eenheid visie te ontwikkelen op het gegeven van de veelkleurigheid. Het is belangrijk om hierbij principieel te denken en primaire onderwerpen (inhoud/absolute waarden) van secundaire onderwerpen (vormgeving/relatieve waarden) te onderscheiden. Dit vraagt bijbels denken, invoelingsvermogen, bereidheid om elkaar in eenheid vast te houden en respect bij visieverschillen. Misschien dat er zo erkenning kan groeien van het mooie van de veelkleurigheid en van de overtuiging dat ruimte hiervoor – weliswaar in de gebrokenheid waarin wij kerk zijn – in principe een bijbels gegeven is.

2. Beleidsaanbevelingen CHG

De bezinning in de algemene kerkenraad op de beleidsaanbevelingen van de CHG in haar rapport over zondag en eredienst heeft niet geleid tot het formuleren van een advies aan de wijkkerkenraden. Vanuit het gegeven van de eenheid en de veelkleurigheid van de gemeente zouden deze aanbevelingen nog eens bezien moeten worden. Misschien dat er

meer gezamenlijkheid groeit en dat er vanuit de voortgezette bezinning nu wel een advies kan worden gegeven, eventueel met aangepaste of andere aanbevelingen.

3. Relatie centrale gemeente - wijkgemeenten

Als wij het grondbeginsel van 'één veelkleurige gemeente' aanvaarden, dan ligt hierin een basis voor de verhouding centrale gemeente – wijkgemeenten. Als wij denken in termen van eenheid en veelkleurigheid zitten wij dichterbij de Schrift dan als wij denken in termen van doelgroepen. Dat laatste is pragmatisch denken waarbij de gemeente ingedeeld wordt in categorieën die gedefinieerd worden aan de hand van kenmerken: ouderen, jongeren etc. Het eerste is denken vanuit het werk van de Geest die mensen naar Zijn inzicht vormt tot unieke persoonlijkheden en die in culturen werkt en cultuurvormen gebruikt die passen bij de verschillende unieke persoonlijkheden die Hij schiept.

Voor de ambtelijke verantwoordelijkheid betekent dit dat wij kunnen onderscheiden tussen wijkverantwoordelijkheid en gezamenlijke verantwoordelijkheid. De wijkverantwoordelijkheid betreft de wijkgemeenten en alles wat binnen de wijkgemeenten gebeurt. De gezamenlijke verantwoordelijkheid betreft het werk dat de wijkgemeenten overstijgt en waarvoor de kerkenraden van de wijkgemeenten – vanuit het belijden van de eenheid van de gemeente – ten volle medeverantwoordelijkheid dragen. Een mooi voorbeeld is het jeugdwerk dat een bovenwijks karakter heeft en waar de wijkkerkenraden via de algemene kerkenraad medeverantwoordelijk voor zijn.

Er zal een krachtig getuigenis van eenheid naar het geheel van de gemeente uitgaan als alle kerkenraden via afvaardiging participeren in diensten / bijeenkomsten die wijkoverstijgend worden belegd.

D. Ten slotte

1. In onze visie op gemeente-zijn in deze tijd denken wij vanuit onze ambtelijke roeping en verantwoordelijkheid. Hierbij hebben wij vooral de jongeren op het oog, de volgende generatie die wij graag onder het Woord en in de gemeenschap van de kerk zien opgroeien, delend in het heil in Christus.

2. Het één veelkleurige gemeente-zijn impliceert de onderlinge betrokkenheid en verantwoordelijkheid die nodig is om gezamenlijk de lof van God te verkondigen en onze pastorale, missionaire en diaconale roeping te vervullen. Zonder dit in mindering te brengen op andere verantwoordelijkheden willen wij de zorg voor kinderen, jongeren en ouderen onderstrepen, daar op dit punt de situatie zo anders is dan 20 jaar en langer geleden.

3. In ons denken over eenheid en veelkleurigheid staat het onveranderlijke evangelie en niet de veranderlijke en veranderende cultuur centraal. Wij staren ons niet blind op de vormen, maar we zien verwachtingsvol omhoog en bidden hierin om Gods leiding.

Huizen, 26 september 2012